

УДК 811.161.2'38

*Ганна Хоменко
(м. Кривий Ріг)*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРАФОНУ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕКСТАХ

У статті порушено ряд питань, що стосуються експресивних засобів інформаційного тексту. Розглядається функціонування стилістичної фігури графону, проаналізовано його структурні, семантичні та функційні характеристики.

Ключові слова: експресивність, інформаційний текст, стилістична фігура, графон.

Станом на сьогодні категорія експресивності посідає одне з чільних місць у наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Актуальними є дослідження функціонування цього мовного явища у сфері функціональних стилів мови, зокрема й в інформаційному.

Одним з видів мовного вираження категорії експресивності в тексті є так звані генетичні, давно сформовані, усталені в мові засоби – тропи і фігури [4, с. 190]. Об'єктом нашої уваги став графон.

Пропонована наукова розвідка переслідує мету визначити структурно-семантичні та функційні характеристики графонів у текстах інформаційного стилю.

Це поняття в лінгвістиці трактується по-різному. Існує думка, що графічні виділення застосовуються здебільшого задля створення комічного ефекту, гри слів. Багато мовознавців детермінують це мовне явище як графічну неологію, зокрема графічні okazіоналізми, необґрунтовано уникаючи графічну зміну шрифтів, пунктуацію.

Як слушно зазначає О. Грищева, не існує єдиної назви графічним виділенням, мовознавці послуговуються різними термінами: візуальні неологізми, неологізми-написання (О. Маринова), графічні okazіоналізми (Б. Кривенко, О. Страмной, Т. Сурікова), узувально-аббревіатурні контамінанти (О. Беглова), новотвори-гібриди (Л. Рацибурська), гібридні слова (В. Костюков), графічні каламбури (В. Костомаров), графодеривати (Т. Попова), графічні варіанти слова (Г. Іванова), кентаври (Л. Крисін), монстри (З. Пономарьова) тощо [1, с. 82–83].

Ми в нашому дослідженні послуговуємося терміном графон (О. Сковородников, В. Кухаренко, Н. Міщенко). О. Сковородников визначає графон як стилістичний прийом, який являє собою стилістично значуще відхилення від графічного стандарту й/чи орфографічної норми, має форму

різних шрифтових виділень, розрядки, дефісації, уведення в текст чужорідних знаків, написання великої літери замість малої й навпаки, фігурне розміщення тексту в площині аркуша [3, с.106–107]. Ми підтримуємо позицію науковця, оскільки він врахував усі можливі графічні відхилення від норми та упорядкував їх у певну органічну систему.

Графон може бути виражений фонемою, словом, словосполученням або цілим реченням. Ця експресивна фігура переслідує мету активізації уваги читача, деавтоматизації сприймання повідомлення, візуального виділення певних елементів з-поміж інших, увиразнення, нашарування додаткових значень чи компресію багатьох смислів в одному об'єкті, вираження суб'єктивного ставлення автора.

Наприклад *Простіше кажучи, коли мозок неправильно «диригує» організмом, «музиканти» (тканини і органи) неправильно виконують свої партії і людина відчуває біль* (Експедиція, № 3 (93), 2010, с. 14) засвідчує наявність одразу двох графічно виділених елементів, ілюструє вживання факультативних лапок. Мовець прагне зацентувати увагу адресата на ключових моментах тексту: вищій нервовій діяльності людини та її тканинах й органах; дещо ототожнює діяльність мозку з музичним мистецтвом, наголошуючи на величезній та безсумнівній складності цих фізіологічних процесів, висловлює своє захоплення медициною. Ці графони деформують семантику слів *диригує* й *музиканти*, зумовлюють нашарування конотативного відтінку, який органічно вплітається в контекст речення. Порівняємо також: *Вони-то і «болять» на голові, проте в них самих ніякої хвороби немає, а є тільки збудження больових рецепторів* (Експедиція, № 3 (93), 2010, с. 14). Автор графічно виділяє слово *болять* задля конденсації в одній лексемі декількох несумісних понять: наявність головного болю й водночас міфічне походження цього болю. Мовець ставить собі за мету деавтоматизувати сприймання тексту читачем, робить логічний наголос на цьому стані (*болять*) людини, повертає увагу адресата. Або: *Там, в Європі, я відчуваю, що слухач на концертах пропускає все «через голову»*. *На Сході ж цього немає* (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 17) У зазначеному прикладі наявні факультативні лапки, які змінюють семантичне наповнення виразу *через голову*, нашаровують додаткове значення. Адресант має на увазі прагматичність, меркантильність, концентрацію на матеріалістичному світогляді жителів заходу, що не дозволяє повною мірою насолодитися духовно музикою. Стилистична фігура «*через голову*» виконує акцентуаційну функцію, семантично-трансформуючу функцію, сприяє точному та лаконічному висловленню головної думки автором.

Наведемо інший різновид графону, а саме, написання великої літери замість маленької: *Проте, якби весь світ був мінливим, його б розмило річкою часу. Але є **Істина і Церква**, які, немов могутні палі, утримують людство від повної деградації* (Експедиція, № 3 (93), 2010, с. 12). Такий вид графону В. Святовець називає асоціонімом, тропом, що ґрунтується на переході загальної назви предмета, явищ у власну, привертає увагу до незвичного, нетрадиційного сприйняття слова, позначеного великою літерою, і переводить його до розряду т. зв. суперслів [5, с. 34–35]. Автор зумисне перетворює загальні назви на символи, символи добра, чистоти, справедливості, віри, надії, задля підкреслення великої ролі цих явищ у житті суспільства, виражає свою повагу, вшановує їх. Графони в цьому випадку теж виконують акцентуаційну, зображальну та оцінну функції. Або: *А суть ще з часів віршів на пальмовому листі стародавніх тамільців одна: місце людини у всесвіті, **Віра, Надія, Любов, Світло**. Ось у чому література змінюватися не повинна* (Експедиція, № 3 (93), 2010, с. 12). Мовець застосовує графічне виділення задля виокремлення смислового центру речення, звеличує вічні цінності, перетворює їх на символи, ще раз підкреслює їх центральне місце в житті кожної людини; *На сайті **Тижня** (певно, як і на інших) будь-яка новина на тему іпотеки збирає велетенську кількість переглядів – не менше ніж політичні скандали* (Український Тиждень, № 14 (231), 2012, с. 82). Приклад засвідчує шрифтове виділення слова *тиждень*. Журналіст прагне «прорекламувати» сайт журналу, підкреслити популярність та актуальність свого продукту, бажає ще раз нагадати читачам, що існує альтернатива друкованому виданню – електронний варіант, який задовольнить потреби сучасного споживача інформації. Графон виконує функції акцентуалізації, сприяє запам'ятовуванню.

Порівняємо також: *Багатолітній в'язень сталінських і брежнєвських таборів. I – **Поет**, перша книжка якого «На осонку літа» змогла вийти, коли її автору виповнилося ... 70!* (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 10) Автор перетворює на символ лексему *поет*, передає читачеві не тільки закодований предметно-понятійний смисл цього слова, а й укладає в нього поняття добра, світла, краси, тяжіння до прекрасного, намагається передати всю велич цієї професії, її важливість, складність, змальовуючи непересічність особистості головного персонажа статті. Графон має форму лексеми, актуалізує основний зміст повідомлення, природжує додаткову семантику.

Прикладом *Щодня на електронній пошті чи в соцмережі – запрошення: «Приїздить **ВІН** і відповідь на **ВСІ** запитання...» Далі –*

вартість дива (Український Тиждень, № 14 (231), 2012, с. 82) ілюструємо написання всього слова з великої літери. Автор вживлює додаткове значення до займенників *всі, він*, які поза конкретним контекстом позначають сукупність предметів та третю особу однини. В аналізованому реченні ці слова позначають, окрім предметно-понятійного, ще й конотативне значення: *ВІН* – мислиться «вішун», «духовний практик», шахрай, який збагачується за рахунок інших; *ВСІ питання* – проблеми, які охоплюють найважливіші сфери життєдіяльності людини, приміром, приватне життя, здоров'я, матеріальні статки, життєвий успіх загалом тощо. Автор висловлює своє зневажливе ставлення до таких людей, говорить про меркантильні інтереси цих «медіумів» (*Далі – вартість дива*) (Український Тиждень, № 14 (231), 2012, с. 82). Або: *Протягом останньої п'ятирічки ОУНівська тема міцно закріпилася в переліку обов'язкового набору страв українського інтелектуального гурманства* (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 11). Автор використовує графічне виділення першої частини слова, прописуючи усі три літери великими (ОУН), порушуючи орфографічні норми письма для того, щоб підкреслити статус, вагомість організації (тема ОУН – подразник для суспільства); нагадати читачеві про головний зміст повідомлення. У цьому випадку інформація сприймається з гумором.

Цікавим видом графону є дефісація. Ця фігура дозволяє «розтягнути» слово в площині тексту, іноді порушити структуру слова, словосполучення, чи об'єднати декілька понять в одну конструкцію, тим самим зумовлюючи зміну значення, конденсація в одному об'єкті багатьох смислів. Наприклад: *Перше завдання апелювало до комедійного спрямування фестивалю і стосувалося власне кіно: що воно живе, його знімають по усьому світу не лише для розваг, а те, що для втіхи, теж може бути високохудожнім; що гумор можливий не тільки в комедії, а й у драмі, трагіфарсі й навіть у маргінально-інтелектуальному **не-розберичому*** (Український Тиждень, № 31 (196), 2011, с. 56). Автор порушує орфографічну норму написання, здогадуємося, що первинною формою цього об'єкта була синтаксична конструкція *не розібрати що*, яка трансформувалася внаслідок намірів журналіста підкреслити незрозумілість окремого типу кінострічок, проблему детермінації назви цього явища кіномистецтва. Фігура складається з трьох компонентів, виділяє й акцентує увагу читача на своїй незвичності, яскравості, оригінальності, автор висловлює своє зверхне ставлення до цього виду кінофільмів. Або: *Буває і так, що музикант створив мелодію від серця, а потім дізнається, що той самий мотив уже прийшов комусь на думку. Особливо прикро, коли той,*

інший, живе у Європі-Америці, і у нього набагато більше можливостей... (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 3). Автор послуговується графічним виділенням (дефісацією) задля узагальнення власних назв на позначення географічних об'єктів. Графон реалізує в цьому тексті акцентуаційну функцію, допомагає поєднати в одному слові два поняття.

У прикладі *Значить, гулянка була така, що мені нічого не залишалося, як тільки зробити пропозицію. (Посміхається.)* (Експедиція, № 12 (90), 2009, с. 3) спостерігаємо використання стилістичної фігури графону, вираженого однією лексемою. Графон візуально виділяє слово *посміхається*, на відміну від усієї іншої частини речення, яка надрукована звичайним шрифтом, автор послуговується в тексті курсивом задля увиразнення слова, його візуального виділення з-поміж інших, логічного акценту. Ця фігура допомагає підсилити, увиразнити гумористичний тон вислову, дозволяє повністю розкрити внутрішній психологічний стан, настрої головного героя статті. Має форму однієї лексеми, реалізує акцентуаційну та зображально-виражальну функції в аналізованому тексті. Або: *Ось бачиш скло (показує на матове обрамлення дверей): воно гладке, як і проза більшості авторів* (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 13). Це речення теж маніфестує зміну звичайного шрифту на курсив, візуально підкреслює окрему частину речення – вставлену конструкцію. Треба зазначити, що ця синтаксична конструкція здебільшого використовується задля уточнення чогось у реченні, виділення якоїсь деталі предмета, об'єкта, явища, процесу, дії тощо. В аналізованому прикладі журналіст ставить собі завдання додатково виділити словосполучення, посилити його вплив на читача, вдало розкриває цим графоном основний зміст висловлення: неспроможність письменників створити глибокий, змістовний художній текст, порівнює творчий літературний процес зі склом. Аналізована фігура, виражена вставленою конструкцією, виконує функцію акцентуалізації. У реченні *Десять років Роман присвятив тому, щоб грати так одну ноту на басу. У нього розтяжки пальців неймовірні* (Експедиція, № 4 (94), 2010, с. 18) теж фіксуємо заміну шрифтів. Слово *так* набуває додаткового, конотативного значення: вживлюється смисл важкої праці музиканта, наголошується на складності та довготривалості процесу. Фігура має форму однієї лексеми, актуалізує та унаочнює додаткову семантику слова.

Досить часто фіксуємо вживання жирного виділення в інформаційних текстах. Наприклад: *Про старовинну дерев'яну скульптуру ми знаємо дуже мало, адже вона сягає корінням у добу язичництва, а потім її розвиток значно уповільнюється із запровадженням християнства... На щастя,*

сучасна дерев'яна пластика не так сильно підлягає впливу корозії, адже вона виставляється у галереях та музеях, і імена сучасних майстрів тепер відомі у широких мистецьких колах, а, отже, є сподівання, що вони не загубляться у нетрях історії (Експедиція, № 12 (90), 2009, с. 12). Автор підкреслює та нагадує читачам про основну тему оповіді (старовинна та сучасна скульптура). Графон у першому та другому прикладах має форму поширених словосполучень, виконує актуалізаційну функцію, допомагає автору графічно виділити важливі з його погляду смислові блоки, підтримувати увагу читачів на ключових тематичних блоках тексту.

Рясніє використанням графічних конструкцій реклама. Наприклад: *Відкрийте для себе клуб інтелектуальної книги. КІК. Клуб інтелектуальної книги* (Український Тиждень, № 31 (196), 2011, с. 2). У цьому випадку відбувається зміна положення літери в площині, першу букву к перевернуто в інший бік. Створюється візуальна ілюзія графічного символу, гербу. Автор прагне освіжити аббревіатуру КІК, зацікавити споживачів, привернути увагу до товару. Графон має форму аббревіатури, застосовується задля візуального виділення сполуки букв на позначення фонем, акцентування уваги адресата.

Отже, графони широко вживані в інформаційних текстах, зокрема в газетній періодиці, у рекламних повідомленнях. Ця стилістична фігура має потужний експресивний заряд, реалізує велику кількість функцій: акцентуаційну, конденсаційну, сприяє деавтоматизації сприймання повідомлення, візуально виділяє окремі частини тексту, трансформує семантику виразу, допомагає вплинути на думки, емоційний стан та настрої читачів, вразити їх незвичайним графічним оформленням, допомагає змалювати суб'єктивне ставлення автора. В інформаційних текстах використовуються майже всі різновиди графонів, а саме курсиви, виділення шрифтів, дефісації, розрядки, заміна малої літери на велику, факультативні лапки тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грищева Е. Элокутивный аспект изучения графической окказиональности в современной лингвистике: к постановке проблемы / Е. Грищева // Вестник военного университета. Научное обеспечение подготовки военных гуманитариев. – 2011. – № 2 (26). – С. 82 – 87.
2. Експедиція [істор.-культур. газета] № 12 (90), 2009р., № 3 (93), 2010 р., № 4 (94), 2010 р.
3. Энциклопедический словарь-справочник. Выразительные средства русского языка и речевые ошибки и недочеты / [под ред. А. П. Сковородникова]. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 480 с.

4. Мацько Л. І. Стилiстика української мови : підруч. [для студ. філолог. спеціальностей вищих навч. закладів] / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. ; ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.
5. Святовець В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур / В. Ф. Святовець. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 176 с.
6. Український тиждень [сусп.-пол. журнал] № 14 (231), 2012 р., № 31 (196), 2011 р.

В статтє поднимается ряд вопросов, которые касаются экспрессивных средств информационных текстов. Рассматривается функционирование стилистической фигуры графона, проанализированы его структурные, семантические и функциональные характеристики.

Ключевые слова: экспрессивность, информационный текст, стилистическая фигура, графон.

The row of questions that touch expressive facilities of informative texts rises in the article. Functioning of stylistic figuregrapfon is examined, his structural, semantic and functional descriptions are analysed.

Key words: expressivity, informative text, stylistic figure, grapfon.

УДК 481 (477):34
Світлана Юлдашева
(м. Київ)

ОСНОВНІ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВНИЧИХ ТЕРМІНІВ

У статті зроблено спробу проаналізувати основні класифікації правничих термінів, з метою усвідомлення і врахування регулятивно-правового значення правових понять, категорій, визначень, використаних у тексті нормативно-правового акта.

Ключові слова: термін, правничий термін, класифікація правничих термінів, слово, словосполучення.

На сьогодні у науковій літературі ще не вироблено чіткі принципи та критерії класифікації правничих термінів, що породжує проблеми у практиці юридико-лінгвістичного тлумачення.

Зроблено спробу зібрати разом і стисло викласти переважно відомі правила та класифікації правничих термінів, яких треба дотримуватися,